

מסביב לפרשה

חוקת: נפילת אפיים

הרב יואב פלדמן

במדבר פרק כ

וַיָּבֹא מֹשֶׁה וְאַהֲרֹן מִפְּנֵי הַקָּהָל אֶל פְּתַח אֹהֶל מוֹעֵד וַיִּפְּלוּ עַל פְּנֵיהֶם

רבינו בחיי במדבר פרק טז פסוק כב

ויפלו על פניהם. להתפלל. ומכאן לנפילת אפים בתפלה. ודע כי ענין נפילת אפים בתפלה יש בו שלש כוונות: האחת "למורא השכינה", והשנית "להראות צער והכנעה", והשלישית "להראות אסירת חושיו ובטול הרגשותיו". האחת למורא השכינה, כדי שיתלבש בזה בושת וצניעות כי כסוי הפנים מדרכי הענוה והבושת, ולפי שכוונת המתפלל שהשכינה כנגדו, וכענין שכתוב: (תהלים טז, ח) "שויתי ה' לנגדי תמיד", לכך תקנו בטכסיסי התפלה כסוי הפנים, והכל ליראת ה' יתברך, כענין שכתוב במשה: (שמות ג, ו) "ויסתר משה פניו כי ירא מהביט אל האלהים". ו.

טור אורח חיים הלכות נשיאת כפים ונפילת אפים סימן קלא

ואומר ש"צ ואנחנו לא נדע וגו' והטעם לפי שהתפללנו בכל ענין שיוכל אדם להתפלל בישיבה ובעמידה ובנפילת אפים כאשר עשה משה רבינו דכתיב ואשב בהר וכתוב ואנכי עמדתי בהר וגו' ואתנפל לפני ה' ומאחר שאין בנו כח להתפלל בענין אחר אנו אומרים ואנחנו לא נדע. ואומר ש"צ קדיש ואח"כ אומר אשרי יושבי ביתך וכתב רב עמרם ואח"כ אומר ובא לציון ואני זאת בריתי ואתה קדוש וכ"כ הרמב"ם ז"ל ולא הזכירו למנצח מזמור לדוד יענך ה' ביום צרה ונוהגין עתה לומר אשרי יושבי ויענך ה' ביום צרה לפי שיש בו מענין הישועה:

תלמוד בבלי מסכת בבא מציעא דף נט עמוד ב

אימא שלום דביתו דרבי אליעזר אחתיה דרבן גמליאל הואי. מההוא מעשה ואילך לא הוה שבקה ליה לרבי אליעזר למיפל על אפיה. ההוא יומא ריש ירחא הוה, ואיחלף לה בין מלא לחסר. איכא דאמרי: אתא עניא וקאי אבבא, אפיקא ליה ריפתא. אשכחתי

שו"ת הריב"ש סימן תיב

שאלת אם מותר היחיד ליפול על פניו מעומד, או אם יצטרך לישב כדרך הצבור שיושבים, וכן הצבור מה טעם שהם יושבין, כי במסכת ברכות איננו מבואר שיהיה קפידא בישיבה,

תשובה דבר זה של נפילת אפים אינו חובת התפלה אלא שהיה מנהג גם בימי רז"ל. כמו שמוזכר בפ' אחרון דמגלה (כ"ב): נפול כולי עלמא על אנפיהו. רב לא נפל על אנפיה. ושיילינן נמי התם מאי טעמא לא נפל על אפיה, וכן בבבא מציעא פ' הזהב (נ"ט): אמרינן אימא שלום דביתהו דרבי אליעזר אחתיה דרבן גמליאל הות. כל יומא לא הות שבקא ליה למיפל על אפיה וכו'. ואם היה מחובת התפלה חס ושלום שהיה הצדיק ההוא נמנע ממה שיהיה חובה בעבור אשתו. ואף על פי שהכונה שם שהיתה לוקחת אותו בדברים עד שהיה רבי אליעזר שוכח מליפול על פניו, מ"מ אם היה חובה היה זריז ונזכר בה ולא היה שוכחה בכל יום. **ולהיות זה רשות ומנהג בעלמא לזה יש ימים שנוהגין בהם בקצת מקומות בנפילת אפים. ומקצת מקומות שלא נהגו כן. כגון בחנוכה ובפורים שבישיבת רב עמרם גאון ז"ל היו נופלין. ובישיבת רב האי ז"ל לא היו נופלין.** וכן בר"ה ויוה"כ ושבת בינתיים בישיבת מתא מחסיה היו רגילין ליפול על פניהם, ובפומבדיתא ובנהרדעא לא היו נוהגין הן, כמ"ש זה לגאונים ז"ל. וכן בבית האבל במנחה כתב רב שרירא גאון ז"ל שיש נופלין. כי להיות הדבר רשות כל מקום אוחז מנהגו. ונהרא נהרא ופשטיה. וכ"כ הר"ר יצחק בן גיאת ז"ל בהלכותיו בשם רב שר שלום ז"ל נפילת אפים **רשות. ולהיות הדבר כן אין צריך לדקדק אם אפשר מעומד.** ומה שנהגו הצבור מיושב, הוא לפי שדרך הצבור בכל תפלותיהם וברכותיהם לאומרם מיושב שלא להטריח עליהם זולתי בי"ח = בשמונה עשרה =. אבל לא שיהיה קפידא בישיבה בנפילת אפים. שהרי תחנונים היא וכל תחנונים מעומד טפי עדיף

רמב"ם הלכות תפילה ונשיאת כפים פרק ה הלכה א

שמונה דברים צריך המתפלל להזהר בהן ולעשותן, ואם היה דחוק או נאנס או שעבר ולא עשה אותן אין מעכבין, ואלו הן: עמידה, ונוכח המקדש, ותקון הגוף, ותקון המלבושים, ותקון המקום, והשוית הקול, והכריעה, והשתחויה.

השתחויה כיצד אחר שמגביה ראשו מכריעה חמישית ישב לארץ ונופל על פניו ארצה ומתחנן בכל התחנונים שירצה, כריעה האמורה בכל מקום על ברכים, קידה על אפים, השתחויה זה פישוט ידים ורגלים עד שנמצא מוטל על פניו ארצה.

כשהוא עושה נפילת פנים אחר תפלה יש מי שהוא עושה קידה ויש מי שהוא עושה השתחויה ואסור לעשות השתחויה על האבנים אלא במקדש כמו שבארנו בהל' עבודת כוכבים ואין אדם חשוב רשאי ליפול על פניו אלא א"כ הוא יודע בעצמו שהוא צדיק כיהושע אבל מטה פניו מעט ואינו כובש אותן בקרקע, ומותר לאדם להתפלל במקום זה וליפול על פניו במקום

אחר

דף מקורות

בית יוסף אורח חיים סימן קלא

וכתבו תלמידי הרשב"א בהזהב (בבא מציעא נט:): גבי עובדא דרבי אליעזר בן הורקנוס היה מדקדק רבינו ז"ל מכאן שאין לדבר בין תפילה לתחינה והיינו דאמרין כל יומא לא הוה שבקה ליה למיפל על אפיה וכי תעלה על דעתך שלא היתה זזה ממנו שעה אחת אלא שהיתה מפסקת מכוונת תפילתו **להפסיקו בשאר דברים ושוב אם היה נופל על פניו לא היתה תפילתו כל כך נשמעת אלמא דאינו בדין להפסיק ע"כ.** וכן כתב רבינו הגדול מהר"י אבוהב ז"ל בשם צרורות (צרור החיים עמ' יח) **דמהאי עובדא שמעינן שאין להפסיק בין תחינה לתפילה וכן כתב בארחות חיים בשם הגאונים שאין לדבר בין תפילה לתחינה דכולה כעין תפילה אריכתא היא.** וכן כתוב בספר אהל מועד

שו"ת קנה בשם חלק ב סימן ח

אחדשה"ט הנני בזה על דבר שאלתך באחד שהתחיל להתפלל שמונה עשרה במנחה עם הצבור ועד שגמר תפילתו כבר אמרו הצבור תחנון ועומדים באמירת עלינו לשבח, אם עדיף שיתפלל על סדר התפלה ויאמר תחנון ואח"כ עלינו, או שיאמר עלינו עם הצבור ואח"כ יאמר תחנון.

והנלע"ד הוא שיאמר תחנון ואח"כ עלינו, שהרי סדר התפלה כן הוא תחנון ואח"כ עלינו, וכמש"כ מרן המחבר בשו"ע או"ח (סי' קל"א סע"א) דאין לדבר בין תפלה לנפילת אפים, והיינו משום דכולה כעין תפלה אריכתא היא וכמש"כ הב"י (שם) בשם ספר אהל מועד, ולא דוקא בצבור אלא הוא הדין יחיד בביתו ג"כ אין להפסיק בין תפלה לתחנון,

אלא דאכתי יש מקום עיון בזה אם נכון להפסיק באמירת עלינו ביחד עם הצבור בין התפלה לתחנון, ולכאורה נראה דלפי מש"כ המג"א (סי' קל"א סק"א) דבתחנון מותר להפסיק, ואפילו שיחה בעלמא לית לן בה, אלא דהעיקר שלא להפסיק בדברים אחרים לגמרי, וכן הוא במשנה ברורה (שם סק"א), וא"כ נראה דאמירת עלינו ביחד עם הצבור לא גרע משאר תחנון וכש"כ משיחה בעלמא, אלא דבדברי שארי האחרונים השערי תשובה (שם) ובספר כף החיים (שם סק"ב) בשם כמה וכמה אחרונים מוכח דאין מן הראוי להפסיק בין תפלה לתחנון רק לקדיש ולברכו ולכל דבר שבקדושה, וא"כ נראה לפי"ז דאמירת עלינו עם הצבור דאינו אלא משום דרך ארץ, שזה אינו רק כשהוא עצמו אינו עוסק אז בתפלה רק שיושב ושותק או אפילו יושב ולומד, משא"כ כשהוא עומד באמצע סדר התפלה, ולפי סדר התפלה צריך לומר תחנון לאחר התפלה דכולה כעין תפלה אריכתא הוא ואין מן הראוי להפסיק בדבר אחר, א"כ ליכא בזה העדר דרך ארץ אם לא יאמרנו ביחד עם הצבור, וכן דעתי נוטה בזה להלכה למעשה.

שו"ת יביע אומר חלק א - אורח חיים סימן כז

(ח) ולענין סעודת בר מצוה, ידוע מ"ש רש"ל ביש"ש (ס"פ מרובה) דסעודת מצוה היא, ויליף לה ממ"ש (בקיודושין לא) מאן דאמר לי הלכה כר' יהודה, עבידנא יומא טבא לרבנן, דגדול המצווה ועושה. אלמא שראוי לעשות סעודה בשביל זה, וה"נ הבר מצוה שנתחייב בכל המצות. (ופקפק שם על העושים סעודת בר מצוה שלא בזמנה, כיון שעבר זמנה, ול"ד למילה ופדיון הבן דכל יומא זימניה הוא, משא"כ הכא. ומ"מ אם דורש הנער לא גרע מחינוך הבית והוי מצוה). עכת"ד. וכ"ה בתשו'

דף מקורות

חות יאיר (סי' ע). וכ"כ בשו"ת חקקי לב (חיו"ד סי' נו) ד"ה ולענין חנוכת הבית. ע"ש. וכבר נתפשט המנהג בא"י ובמצרים שאין אומרים נפילת אפים כשיש בר מצוה בבהכ"נ. וכמ"ש בס' נהר מצרים (דף ו ע"א), ונתן טעם למנהג משום שהוא דומה לחתן, דכתיב כחתן יכהן פאר, ותפילין נקראו פאר, ולכן ה"ה כחתן שאין נופלים על פניהם בבהכ"נ שיש שם חתן. ועוד דאתקש למילה דכתיב ליהודים היתה אורה ושמחה **וששון ויקר, ואמרינן (מגילה טז): ששון זו מילה ויקר זה תפילין, והוי כמילה שאין נע"פ ביום מילה. ע"כ. ויותר י"ל עפ"ד רש"ל הנ"ל דהוי יומא טבא משום שנעשה גדול המצווה ועושה. וביחוד יש לזה מקום עפ"ד הזוהר חדש (ד"י ע"ג) דרשב"י זמין למארי מתניתא למיכל בסעודתא רבה דעבד להו,**

משנה ברורה סימן קלא

- ובזמנינו [כד] נוהגין שאין נופלין כל ז' ימי המשתה ואפילו אם יום ז' הוא יום ח' של החופה אם מתפללין קודם שהיה החופה כגון אם היה החופה מעט קודם לערב ביום א' אין אומרים תחנון עד יום א' הבא מעט קודם לערב ודוקא אם היה החתן בחור או הכלה בתולה אבל אלמן שנשא אלמנה אין זה **נוהג רק ג' ימים וכן הדין בזהו רחום ולכן טוב לזהר שלא יכנס החתן לביהכ"נ כל ז' ימי המשתה שנמנעין לומר תחנון בעבורו:**

פסקי תשובות אורח חיים סימן קלא

כג. האם נכון שיצאו החתן או בעלי ברית מביהכ"נ כדי שיוכלו לומר תחנון ומכל מקום למעשה לא נהגין כהט"ז והמשנ"ב, אלא הולך החתן להתפלל בבית הכנסת, וכ"ש שאר בעלי שמחה (בעלי ברית), והתפילה עמהם מעולה וראויה להתקבל, וכן אין מורין להם שיצאו קודם תחנון.